

MILAN KOPECKÝ

K POLSKÉ A ČESKÉ VERZI HRY O ŽEBRÁČÍCH

V nejstarším období, asi do konce 15. století, česká literatura významně ovlivňuje vznikající písemnictví polské, kdežto v 16. století se situace mění: česká literatura nezřídka hledá a nalézá podněty v prostředí polském. Z něho je také do češtiny překládáno zajímavé dílo dramatické — Tragedie neb hra žebračů. Tato skladba, zpracovávající výraznou sociální tematiku, měla v českých zemích velký ohlas, o němž svědčí její trojí vydání v krátké době padesáti let (po r. 1573, 1608 a 1619). Od dob Jungmannových byla „tragedie“ u nás pozorně studována, avšak v posledních letech jí věnují soustředěnou pozornost zvláště badatelé polští. Protože došli k pozoruhodným výsledkům, proberu jejich práce a zaujmu stanovisko i k pokusu o identifikaci českého překladatele.

Všichni polští badatelé o „žebračské tragedii“ vycházejí ze základní práce o této hře, kterou uveřejnil v r. 1909 Jan Máchal pod titulem Tragedie neb hra žebračů v české a polské literatuře.¹ Máchal tehdy provedl srovnání nevelké paralelní části obou verzí a usoudil, že český překlad je celkem volný; ze závěru české verze dedukoval, že překladatel vynechával lascivní místa. Máchal také určil vzájemný poměr tří tištěných českých vydání: verzi z r. 1608, jež se liší od první tištěné verze poměrně hodně a jež působí dojmem nového překladu z polštiny, prohlásil za zkrácené a místy pozměněné zpracování první verze; u třetího vydání z r. 1619 konstatoval, že je s výjimkou závěru věrným otiskem vydání prvního.

Kromě Máchalovy studie opírají se dnešní polští badatelé také o stať Karola Badeckého Sofrona, Tragedya žebacza i Marancya,² v níž je shrnuta starší literatura a otištěn polský fragment hry.

Nejpronikavěji byla skladba v poslední době osvětlena ve třech pracích Józefa Magnuszewského. První z nich, Uwagi nad „Tragedią żebaczą“,³ vyplynula z potřeby korigovat a doplnit výsledky dosavadního bádání. Magnuszewski především nesouhlasí s Karáskovou hypotézou,⁴ že by překladatelem hry byl některý z českých bratří, neboť tato hypotéza je vlastně založena pouze na faktu, že „tragedie“ byla vytištěna v Litomyšli, někdejším významném česko-bratrském středisku. Kromě toho zde Magnuszewski vysvětlil obsahové odchytky českého textu od polského a podobně jako Máchal dokázal, že český překladatel sledoval moralizující tendence.

K tématu se Magnuszewski vrátil ve studii Z rozważań nad „Tragedią żebaczą“.⁵ Zde se zamyslí hlavně nad společenskými poměry, které autorovi poskytl aktuální téma, neobyčejně zajímavé z hlediska kulturněhistorického. Magnuszewski přiblížil atmosféru doby, v níž žebrači, putující v tlupách z místa na místo, tvořili svéráznou společenskou organizaci, a uvedl, že v této atmosféře vznikla v Evropě řada literárních děl s problematikou chudoby, k nimž se řadí i „žebračská tragedie“. Magnuszewski také zjistil některé pozdější české i polské ohlasy žebračské tematiky, jejichž odvozování od „tragedie“ je však nejednou dosti problematické.

Kromě toho provedl Magnuszewski rekonstrukci polského textu podle textu českého a vydal ji ve Varšavě r. 1957 s původním titulem *Tragedia żebracza nowoucyniona*. Je samozřejmé, že zde použil fragmentárních částí původní polské hry z r. 1552 (z ní se totiž dochovala pouze titulní strana, neúplná dedikace, argument a 18veršový začátek prvního aktu). Při rekonstrukci polského textu se Magnuszewski snažil lexikálně, stylově i metricky napodobit dramatickou tvorbu poloviny 16. století, a tak usiloval o to, aby rekonstrukce působila dojmem staré literární památky. Jeho postup je z hlediska našeho edičního úzu dosti neobvyklý — my totiž zpravidla neúplně dochovanou starou památku doplňujeme textem novočeským.⁶ I když Magnuszewski při své rekonstrukci nedosáhl jazykové a slohové jednoty, přece aspoň vyplnil mezeru v řadě polských textů dramatických.

V rámci našeho tématu je důležitá i recenze o Magnuszewského rekonstrukci „žebrácké tragedie“, kterou napsal Rafał Leszczyński.⁷ Ten si totiž položil otázku, která má pro polské badatele velkou přitažlivost: kdo byl autorem polského originálu? Leszczyński se snažil autora objevit v okruhu známých A. Trzeciešského, jemuž je hra dedikována. Do tohoto okruhu podle jeho zjištění patřil i Rej a Bielski, v jejichž tvorbě Leszczyński našel některé analogie s „žebráckou tragedií“. Průkaznost těchto analogií má ovšem své meze, přesto se domnívám, že autorství Bielského je pravděpodobnější než Rejovo, protože je lze opřít zejména o myšlenkovou a formální podobnost fragmentu „tragedie“ se skladbou *Rozmowa nowych proroków dwu baranów o jednej głowie*. Leszczyński se však nepokouší vnést jenom světlo do otázky autorství polského originálu, ale snaží se hypoteticky určit i českého překladatele:

Dotatkowo wspomnę o tłumaczu Tragedii żebraczej na czeski, bez aspiracji do rozwiązania problemu. Jest to raczej pytanie, które rozstrzygnąć mogą badacze czescy i słowaccy. Może owym tłumaczem był Paweł Kyrmezer, Słowak piszący po czesku? Przebywał on przez jakiś czas w Krakowie, jest autorem Komedii o bogaczu i Łazarzu i Komedii nowej o wdowie. Ta ostatnia była drukowana w Litomyślu w 1573 r., a więc w tym roku i miejscu, gdzie Tragedia żebracza. W czeskiej przeróbce Tragedii jest ustęp, dodany zapewne przez tłumacza, w którym gani się nowych chrześcijan: „netřeba jim kněží míti, snad budou i sami křtiti“. Wycieczka to w guście Pawła Kyrmezera, który zwalczał skrajnie kierunki reformacji, a chciał pogodzić resztę wyznań. Niestety, o pobycie Kyrmezera w Polsce wiemy mało. Najnowsza monografistka Kyrmezera, Milena Cesnaková-Michalcová, krótko informuje, że pisarz ten był w Krakowie. Zwrócenie uwagi na lata polskie Kyrmezera, na jego kontakty osobiste i znajomość literatury polskiej mogłyby tę kwestię rozstrzygnąć.⁸

Domnívám se, že z podnětů Leszczyňského je nutno vyloučit jeho dedukci plynoucí z citovaného dvojverší, protože toto místo třetího aktu nejen že nemluví pro Kyrmezera jako překladatele, ale nemluví ani vůbec pro příslušníka nekatolického vyznání. Žiška zde totiž horlí proti lidem, kteří se nepostí, nekonají pouti, posmívají se odpustkům, nesvěti svátky atd. To je přece vyložené dobová argumentace z katolického tábora, která pravděpodobně byla už i v originále, ale kterou by stěží mohl přijmout překladatel-nekatolík. Konečně dedukci Leszczyňského nejvíce vyvracejí verše, těsně předcházející citovanému dvojverší, neboť v nich je obsažena typicky katolická výtka laikům, kteří hloubají nad bibli a opovrhují kázáním kněží:

*řády v církvi opustili
a do knih se obrátili,
světští lidé v nich čítají,
smí se kněží dělati.*

*Nechvátají do kostela,
opustili jej docela.
Slova Božího kázání
jest u mnohých v pohrdání,
sami sobě doma káží,
aniž se to za hřích váží,
neřteba jim kněží míti,
snad budou i sami křtíti.⁹*

Ostatní podněty Leszczyńského si úvahy opravdu zaslouhují. Na Kyrmezera jako překladatele by skutečně ukazovaly tyto tři okolnosti: fakt, že se s polským kulturním prostředím setkal v Krakově, že je autorem her, v nichž proniká sociální zájem, a že „tragedie“ byla vytištěna téhož roku a v témž místě jako Kyrmezerova Komedia nová o vdově.

První okolnost by pro Kyrmezera mluvila ze všech tří nejvíce. Kyrmezer mohl originál „tragedie“ poznat v Polsku v době, kdy tam byl v Krakově vysvěcen na kněze, hra se mu mohla dostat do rukou eventuálně i v Těšíně v době, kdy tam byl farářem. I když k tomu připojíme, že Kyrmezer mohl k překladu získat potřebné znalosti jazykové, přece průkazný materiál k obhajobě této hypotézy zatím nemáme. Především bychom potřebovali znát jméno šlechtice, který byl iniciátorem překladu.¹⁰ Připomínám, že takovým iniciátorem mohl být těšínský kněz Václav Adam (1545–1579), o němž je známo, že byl velkým podporovatelem protestantských umělců. Bohužel dosavadní poměrně důkladná literatura¹¹ nám ani nenaznačuje nějakou souvislost mezi Václavem Adamem a Kyrmezerem, působícím kolem r. 1570 v Těšíně.

Přesnou dobu Kyrmezerova působení v Těšíně Milena Cesnáková-Michalcová neuvádí. V jejích pracích¹² nenajdeme ani přesné časové určení, kdy byl předtím Kyrmezer ordinován v Krakově na kněze, ani nic bližšího o jeho pobytu v Polsku (jak konečně připomíná Leszczyński). Na stopu nás nepřivádí ani Sláva Růžicka, jehož biografická studie o Kyrmezerovi¹³ byla Cesnákové v jejích pracích oporou.

Sociálním zájmem se „žebrácká tragedie“ opravdu řadí ke hrám Kyrmezerovým. Zejména Komedia nová o vdově (1573) odhaluje sociální nerovnost, chamtivost bohatých a bezprávné postavení chudých. Tyto rysy charakterizují i Kyrmezerovu Komedii českou o bohatci a Lazarovi (1566) a konečně — ale už v menší míře — jeho Komedii o Tobiášovi (1581). Je ovšem pravda, že sympatie s chudými byly uloženy už v bibli, odkud děj her tematicky vychází, Kyrmezer však svým výběrem stanovisko svých předloh akcentoval. Z hlediska sociálního zájmu můžeme tedy „tragedii“ a hry Kyrmezerovy svést na společného jmenovatele; přesto však z toho nelze dělat širší závěry o jejich původu. Sociální zřetel totiž není v české literatuře doby renesance ničím výjimečným, neboť měšťanská literatura nemohla neodrážet společenské zápasy se sympatiemi k chudým. Problematika chudiny byla v 16. století velmi žhavá, jak ukazují např. Kratochvilní, spolu i požiteční listové a žaloby chudých a bohatých (1520) od Oldřicha Velenského z Mnichova nebo Veleoslavínem vydaný Hyperiiův Traktát o opatrování chudých (1592) v překladu M. Trojana Heřmanoměsteckého.¹⁴ V těchto spisech není jen odhalena společenská nerovnost, ale jsou tu i vysloveny určité podněty, jak zlepšit bědné postavení chudých. Pokud jde o literaturu dramatickou, bylo téma vztahu chudých a bohatých zpracováno už Konáčem v jeho Hře pěkných připovědek z r. 1547. Po polovině 16. století lze pak zjistit sociální motivy nejen u Kyrmezera, ale také ve hře Jiřího Tesáka Mošovského s názvem Komédie z knihy zákona božího, jenž slove Ruth, sebraná (1604).¹⁵

Sociální zřetel tedy spojuje „žebráckou tragedii“ s řadou jiných prací. Avšak ani touto spojitostí se nesmíme dát mýlit, neboť tendence původně polské hry je v podstatě jiná než u sociálně zaměřených skladeb českých: „tragedie“ totiž na jedné straně odhaluje sociální nerovnost, na straně druhé se vlastně žebrákům (i kupci) satiricky vysmívá.

Konečně k třetímu podnětu Leszczyńského o shodném místě i roce tisku „žebrácké tragedie“ a Kyrmezerovy Komédie nové o vdově poznamehávám, že tento fakt nemůže vést k přesvědčivému důkazu o tom, že by Kyrmezer (který své práce nevydával jen v Litomyšli, ale i v Praze a v Olomouci) byl také překladatelem „tragedie“. Překlad se ovšem iniciálkami A. G. na titulním listě hlásí do litomyšlské tiskárny Andrease Graudence, zdá se však, že přesnější je hledat datum tisku po roce 1573 než přímo toho roku, jak se někdy uvádí. Tiskařská činnost Graudencova se totiž v Litomyšli více uplatňuje až po smrti bratrského tiskaře Alexandra Aujezdského († 1577), od něhož Graudenc získal „impressi“. Na rozdíl od Aujezdského byl Graudenc orientován na katolickou produkci, což by také ukazovalo na to, jaký byl dobový názor na myšlenkové zaměření „tragedie“ a kde hledat jejího překladatele; i to by spíše mluvilo pro příslušníka katolického tábora než pro evangelíka, jímž byl Kyrmezer.

Chceme-li hypotézu Leszczyńského prověřit opravdu důkladně, musíme si přizvat i argumentaci z oblasti, na kterou neupozornil, tj. argumentaci z oblasti verše. Pokud jde o jeho tvar, nelze ovšem „tragedii“ srovnávat s celou tvorbou Kyrmezerovou, ale jenom s Komedií o Tobiášovi složenou veršem osmislabičným. Obě jiné hry Kyrmezerovy jsou napsány veršem 11slabičným, který Kyrmezerovi zvláště vyhovoval, jak dokazuje užití tohoto typu verše při přebásnění Culmanovy skladby Ein schön Teutsch Geistlich Spiel von der Widtfraw (1544) napsané veršem osmislabičným. Pro obě Kyrmezerovy hry o verši 11slabičném¹⁶ je charakteristická záliba v dlouhých slovech; tato záliba Kyrmezera neopouští ani v osmislabičném verši jeho Komédie o Tobiášovi. Naproti tomu „žebrácká tragedie“ tíhne k slovním celkům dvouslabičným a v souvislosti s tím k poměrně výraznému spádu trochejskému.

Při studiu „tragedie“ a „Tobiáše“ objeví se řada shodných rýmových dvojic, např. ve verších:

<i>Nechal k nám přide pán mladý, aby nám udělil rady.</i>	Žebr. ¹⁷
<i>A ten byl Tobiáš mladý, jenž podlé otcové rady.</i>	Tob.
<i>Musel by mi vinen býti, aby ho hned měl čert vzíti.</i>	Žebr.
<i>Musíš dnes pasován býti, za to harum palcat vzíti.</i>	Tob.
<i>budu vás trestati za to. Pamatujtež sobě na to!</i>	Žebr.
<i>Pána Boha chvalme za to, avšak při tom myslme na to.</i>	Tob.

Kromě toho jsou v obou skladbách stejné rýmové dvojice jistě — místě, jest — čest, tobě — sobě, čas — nás, známe — máme, míti — jíti aj., avšak tyto dvojice se vyskytují i v jiných hrách 16. století, ba jsou to běžné dvojice naší rýmované

tvorby vůbec. Pozoruhodná je vlastně jen prvně citovaná dvojice mladý — rady, k níž máme dochováno analogické místo polského fragmentu:

*Niechaj k nam przyjdzie pan mlody,
Chce li nam wystroic gody.*

Avšak ani tato dvojice sama o sobě nemůže mluvit pro Kyrmezera jako předkladatele, už proto ne, že jde o tradiční rýmovou dvojici, známou např. z básní Smilovy školy.

Pokud jde o rýmové dvojice, zjistil jsem v české dramatické tvorbě předbělohorské některé skladby, jež v tomto ohledu mají k „tragedii“ o žebrácích blíže než hry Kyrmezerovy. Jsou to jednak tendenční skladby Tobiáše Mouřenína z Lito-myšle, jednak satirický dialog o ženitbě Vervas a Lupus, přeložený z díla Mikuláše Reje z Nagłowic v letech 1600—1604.

Uvedu aspoň několik dokladů:

*Dej kterému co pro Boha!
Mnohý nechce, dělat moha. Žebr.
neumíní Otče náš, ni Věřím v Boha,
vyhejbám se modlení jen jak moha. Věk¹⁸*

*Mějte verběnu při sobě,
by čert neškodil osobě. Žebr.
skrze to chválen jsem od rovných sobě,
nejeden rozpráví o mé osobě. Věk*

*Mohla-li by mi pomoci,
aby ke mně přišel v noci? Žebr.
tou praktikou hledám sobě pomoci,
na to myslím ve dne i v noci. Věk*

*a my též radče jdeme přeč,
a tak zavěeme tuto řeč. Žebr.
Odstup ode mne, proklatý dáble, přeč,
mně ani jinému neškodí tvá řeč. Věk*

*by se utípl odsud jíti,
pokoje s námi užiti; Žebr.
Zdaliž zde není kde jíti,
lepšího bydla užiti? Vejst.*

*Co! do toho, milý bratře,
že se divíš, na nás patře? Žebr.
Co to pravíš, milý bratře,
již se hněvám na tě patře. Verv.*

*když se obíráte s čáry.
Kéz vás pobrati na káry Žebr.
Virgilius uměl čáry,
žena mu zvrátila káry. Verv.*

Navíc lze zjistit tyto celkem obvyklé shodné rýmové dvojice v Žebr. a Věku: Bohu — mohu, lidí — nenávidí, svatého — zlého, svého — zlého, jeho — svého, naše — páše, na se — zase, jíti — vzíti, býti — jíti, dáti — znáti, míti — jíti, ráci — ne(po)stačí, svědčí — řeči, stojím — strojím, bylo — líbilo, jisté — místě¹⁹ aj.; v Žebr. a Verv.: chleba — třeba, za to — na to, škodí — přivodí, chodí —

vodí, chová — slova, seděl — věděl, seděl — ne(po)věděl, měl — chtěl, známe — máme, dáte — máte, spolu — dolů aj.

Z konstatování stejných rýmových dvojic v „žebrácké tragedii“ a ve skladbách Mouřenínových i v dialogu Vervase s Lupusem nelze zatím činit žádné závěry k otázce, kdo byl překladatelem „tragedie“ (eventuálně i Rejova dialogu Varvasa s Dykasem). Tímto konstatováním chtěl jsem pouze upozornit na shody, které z uvedených skladeb vytvářejí jistý celek, v němž lze objevit i námětovou a myšlenkovou jednotu. Připomínám, že některé obsahové podobnosti mezi Vervasem a skladbami Mouřenínovými vedly před časem Čenka Zíbrta²⁰ k hypotéze, že překladatelem dialogu byl právě T. Mouřenín z Litomyšle. Proti tomu formuloval později Julius Heidenreich²¹ názor, že překladatelem nemohl být nikdo jiný než Bartoloměj Paprocký z Hlohol. Celá problematika, do které pochopitelně patří i „žebrácká tragedie“, si zasluhuje nového zevrubného řešení. Zdá se, že se zde výrazně rýsuje skupina skladeb tendenčních a moralistních, z jejichž tvůrců známe zatím pouze jméno Mouřenínovo. Ovšem připisat Mouřenínovi překlad „žebrácké tragedie“ v první verzi není dost možné z důvodů časových (leč bychom tisk „tragedie“ posunuli za rok 1573, který ostatně není nijak jistý). Mouřenínova tvorba se totiž rozvíjí až v posledním desetiletí 16. století a vrcholí roku 1604 vydáním tří her (Věk člověka, Historie o jednom selském pacholku a Vejstupný syn).

S celou problematikou souvisí také otázka, kdo byli upravovatelé druhé a třetí verze „žebrácké tragedie“. Domnívám se, že na tyto verze už zapůsobila soudobá česká literární produkce. Upozorňuji aspoň na to, že upravovatel třetího vydání „tragedie“ z r. 1619 obměnil v druhé části svého 12veršového závěru (který se nekryje se závěrem první ani druhé verze) čtyři verše z prologu Sedlského masopustu z r. 1588. Srov.:

*Obrát v dobré, prosím tebe,
nebo tak dobře na sebe
moh' jsem tu kuklu ušítí,
že mi se též můž' trefítí,
jako někomu jinému,
líeba i příteli mému.*

Žebr. z r. 1619

*Nemůž se kukla ušítí,
by se neměla trefítí
vždy někomu foremnému,
však k té kukle podobnému.*

Sedlský masopust z r. 1588

I když ani tato spojnice mezi „tragedií“ a anonymním Sedlským masopustem nám zatím nepřispívá k identifikaci překladatele „tragedie“, eventuálně upravovatele jejího textu pro další vydání, přece je aspoň zajímavým dokladem, jak se text skladby, původně polské, pohyboval.

Mé poznámky k hypotéze Rafała Leszczyńskiego vedly k objevení některých shodných rysů v „tragedii“ a v určitých skladbách z konce 16. a počátku 17. století. Přes tyto shody je však třeba zdůraznit, že se „tragedie“ podstatně odlišuje od celé naší soudobé dramatické produkce některými prostředky formálními. Svědčí o tom zejména rýmové dvojice, výrazné eufonicky i obsahově, v nichž se nejednou s komickou funkcí objeví i vlastní jména (podobně jako v staročeském Mastičkáři), např.:

Aksamitu — tykýtu, bab — dráb, časy — v masi, drábi — škrábi, duše — ruše,

Filipa — lípá, hádce — práce, hospodáři — nezmaří, chudý — oudy, jednoooký — skoky, kníže — níže, krámy — s klamy, křesiva — děšivá, kudlo — hrdlo, kupec — upec, lukno — chutno, nahradí — smradi, náhrady — nikady, neřeši — lehčeji, nesovody — škody, nestáli — páli, nezasedne — ve dne, nos — ledčehos, páni — dani, páni — k dání, Pařichvoste — proste, Pateryfousy — nevtrouši, pro to — žebroto, psaních — na nich, rychtáře — obdaře, stýská — z níзка, stýště — klíště, ústa — ztlusta, zbytky — bitky, žebráci — obrací. Jak je vidět, užíval tvůrce české podoby „tragedii“ v rýmu i konfrontace slov různých mluvnických kategorií; také on má sice většinu rýmů gramatických, ale poměrně méně než ostatní soudobí čeští veršovci. Na rozdíl od nich dovedl účinně využívat jak protikladu stoupavé a klesavé intonace, tak protikladu různě dlouhých slov, např. cenu — verběnu, cesty — věz ty, klokotiny — jiný, kmetí — předsevzetí, při lázni — prázdní, mladém — za stádem, z nití — škoditi, v oči — přiskočí, tence — humence, výroku — oku, žebráci — práci.

Z mé úvahy o „žebrácké tragedii“ snad vyplynulo, že hypotéza o Kyrmezerovi jako jejím překladateli je málo pravděpodobná. Zatím se musíme spokojit jen se zjištěním, že překladatel hry byl talentovaný spisovatel, který z cizí produkce vybral látku aktuální i pro české prostředí a který jejím uměleckým zpracováním osvěžil českou dramatickou literaturu druhé poloviny 16. století.

POZNÁMKY

¹ Věstník České akademie 1909, str. 427—433.

² *Księga pamiątkowa ku czci Oswalda Balzera*, tom I, str. 13—30. Lwów 1925.

³ Pamietnik literacki 43/1952, str. 623—634.

⁴ *Tragedia żebracza*. Sprawozdania z Posiedzeń Akademii Umiejętności w Krakowie, r. 1894, str. 37.

⁵ *Franku Wollmanovi k sedmdesátinám*, sborník statí za redakce A. Závodského, str. 551—562. Praha 1958.

⁶ Srov. např. Hrabákův postup při vydávání legendy o sv. Prokopu z Hradeckého rukopisu: z rukopisu je totiž vytržen list, a proto Hrabák děj doplnil Rybovým novočeským překladem paralelního místa z legendy Víta maior (viz *Dvě legendy z doby Karlovy*, str. 40, Praha 1959). Naproti tomu V. Hanka ve své edici (*Starobylá skládání I*, Praha 1817) ztracený list v duchu staročeském „dobásnil“.

⁷ Pamietnik literacki 49/1958, str. 529—535

⁸ Op. cit., str. 535.

⁹ Srov. *Staročeské drama* (vyd. Josef Hrabák), str. 242. Praha 1950.

¹⁰ Srov. první verše „zavírky“ (cit. edice Staročeského dramatu, str. 245):

*Zaviraže tragedii,
před žádným toho nekryji,
že sem ji z Polsky vyložil,
v některých místech rozmnožil,
na žádost jednoho pána,
od něhož mi jest poslána.*

¹¹ Srov. zejména tyto práce Biermannovy a Raddovy: Gottlieb Biermann, *Geschichte der Ewangelischen Kirche Österreichisch-Schlesiens mit besonderer Rücksicht auf die der Gnadekirche von Teschen* (Teschen 1859), *Geschichte des Herzogthums Teschen* (Teschen 1863) a *Geschichte des Protestantismus in Österreichisch-Schlesien* (Praha 1897); Karl Radda, *Beiträge zur Geschichte der Stadt Teschen* (V. Programm der k. k. Staats-Realschule in Teschen am Schlusse des Schuljahres 1877/78, str. 8—46), *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Protestantismus im Herzogthum Teschen bis zum Toleranzpatent* (IX. Programm... 1881/82, str. 1—39) a *Materialien zur Geschichte des Protestantismus im Herzogthum Teschen* (XII. Jahresbericht... 1884/85, str. 1—42). Přímé odkazy na Pavla Kyrmezera nejsou ani v knihách

Antona Petera Geschichte der Stadt Teschen (Teschen 1888) a Franciszka Popiołka Dzieje Cieszyzna (Cieszyn 1916), ani ve studii Andrzeje Wantuły Porządek kościelny Wacława Adama (Warszawa 1937).

¹² Srov. studii *Dramatické dílo Pavla Kyrmežera*, Slovenské divadlo II/1954, str. 38—58, a edici s úvodem a komentářem Divadelné hry Pavla Kyrmežera, Bratislava 1956.

¹³ *Náboženské poměry na Uherskobrodsku v XV.—XVIII. století*, II. část: Pavel Kyrmežer, Praha 1938.

¹⁴ Tento Traktát nebyl dosud literární historií zhodnocen a stranou zájmu stál i jeho překladatel M. Trojan Heřmanoměstský, profesor pražské university (žil v letech 1537—1604). Ve své knize o Veleslavínovi jsem ho přiřadil k Veleslavínově družině ne pouze proto, že svůj Traktát vydal ve Veleslavínově tiskárně, ale hlavně proto, že jako spisovatel vycházel z Veleslavínových podnětů (srov. *Daniel Adam z Veleslavína*, str. 72—74, Praha 1962).

¹⁵ Upozornil na to Albert Pražák v článku *Sociální a realistické prvky v Kyrmežerových a v Tesákových dramatech*, *Slovenská věda* II/1948—49, str. 129—131. — Domnívám se, že Tesáková „Ruth“ by si zaslouhovala hlubší pozornosti nejen pro svůj protipanský tón, ale i pro své určení. Hra totiž pravděpodobně počítala s jiným publikem než ostatní známé hry soudobé, totiž s publikem, v němž převahu měl prostý pracující lid. Svědčí o tom oslovení publika ze závěru II. aktu:

*A protož, všickni dělníci,
na poli neb na viníci,
věrně se vždycky chovejte,
s jinými zde potvrďte.
Hned třetí akt historie
uslyšíte z komedie.*

¹⁶ Jejich metrický charakter vystihl Josef Hrabák v *Poznámkách o verši českého dramatu v období renesance*. Studie o českém verši, str. 133, Praha 1959.

¹⁷ Zkracuji: Žebr. = Tragedie neb hra žebračí, Tob. = Komédia o Tobiášovi.

¹⁸ Kromě už vysvětlené zkratky Žebr. užívám těchto zkratk: Věk (= Věk člověka) a Vejst. (= Vejstupný syn) pro hry Mouřenínovy a Verv. pro anonymní překlad Vervas a Lupus.

¹⁹ Dvojice jistě — místě se vyskytuje také v Mouřenínově Historii o jednom selském pacholku (1604) i v Lídle krásném pannám a paním (1594), a také v Kyrmežerově „Tobiáší“; v naší veršované tvorbě vůbec patří k rýmovým dvojicím často se vyskytujícím (stejně jako podobná dvojice čistě — místě).

²⁰ Ve studii *Skladby Poláků Reje z Nagłowic a Bart. Paprockého o ženitbě a panně v staro-českých překladech* (Květy 1898, str. 530—531) a v knížce *Panna, ženitba, žena ve staročeské úpravě polských skladeb Reje z Nagłowic a Bart. Paprockého* (s. a., I. část, 66—67).

²¹ V článku *Rejův „Vervas a Lupus“*, ČMM 1925, str. 384—400.

Относительно польского и чешских текстов пьесы о нищих

В настоящей статье автор занимается пьесой о нищих, ее польским фрагментом (1552 г.), а также тремя ее чешскими вариантами (изд. после 1573 г.; 1608 и 1619 гг.) Дав оценку имеющейся литературы предмета, автор оспаривает особенно гипотезу Р. Лецинского, согласно которой пьесу на чешский язык перевел П. Кирмежер, и устанавливает наличие выразительных совпадений между пьесой о нищих и произведениями Т. МOURЖЕНИНА из Литомышля и диалогом ВЕРВАСА с ЛУПУСОМ.

M. K.

Zur polnischen und tschechischen Version des Spieles über die Bettler

In seinem Artikel konzentrierte sich der Verfasser auf das Schauspiel von den Bettlern, und zwar sowie auf sein polnisches Fragment (aus dem Jahre 1552) als auch auf seine drei tschechischen Versionen (nach den Jahren 1573; 1608 und 1619). Nach der Einschätzung der bisherigen Literatur polemisiert er vor allem mit der Hypothese R. Leszczyńskis, nach der P. Kyrmežer der tschechische Übersetzer war, und konstatiert auffallende Übereinstimmungen zwischen dem Spiel von den Bettlern und den Schriften von T. Mourženin aus Litomyšl und dem Dialog zwischen Vervas und Lupus.

Übersetzt von Eva Uhrová